

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ครอบครัวนับเป็นสถาบันแรกในการอบรมเลี้ยงดูบุตร และเป็นสถาบันที่มีความสำคัญ ครอบครัวเป็นผู้ที่มีบทบาทและอิทธิพลอย่างมากในการเลี้ยงดูบุตร ให้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ การพัฒนาครอบครัวเป็นแนวคิดสำคัญที่จะทำให้ประเทศมีคนที่มีความรู้ ทักษะด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม สนองตอบนโยบายของประเทศ ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้กำหนดให้การพัฒนาคน เป็นยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างรากฐานของสังคมให้เข้มแข็ง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544) และเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2547 พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้ประกาศ นโยบายเมืองไทยเข้มแข็ง คนไทยเข้มแข็งเป็นวาระแห่งชาติ โดยมีสาระสำคัญคือ “การจะสร้างประเทศให้เข้มแข็ง สิ่งสำคัญคือ การสร้างทรัพยากรมนุษย์ให้เข้มแข็ง แข็งแรง โดยเด็กวันนี้เป็นผู้ที่จะดูแลเราในวันข้างหน้า หากเลี้ยงดูไม่ดี ก็จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่ดี” รวมทั้งกำหนดให้ครอบครัวอบอุ่นเป็นเป้าหมายหนึ่งใน 17 เป้าหมายของวาระแห่งชาติเมืองไทยเข้มแข็งด้วย(วิภาเพ็ญ เกียรติกุล, 2547) ครอบครัวไทยปัจจุบันกำลังประสบปัญหาวิกฤติหลายประการ จำเป็นอย่างยิ่งต้องมีการตอบสนองความต้องการของครอบครัว การมีนโยบายที่ชัดเจน การมีความรู้และเข้าใจในบริบทของครอบครัว เป็นวิธีช่วยให้ครอบครัวกลับคืนมาเป็นสถาบันที่มั่นคง เป็นหลักให้กับสังคมอีกครั้งหนึ่ง (อุมาพร ตรังคสมบัติ, 2544)

ครอบครัวจะมีการเปลี่ยนแปลงเป็นระยะๆ ตามพัฒนาการของครอบครัว ซึ่งแต่ละระยะ ครอบครัวจะถูกคาดหวังจากสังคมให้ปฏิบัติภารกิจ ซึ่งภารกิจการนั้นเรียกว่า “พัฒนาการ” (developmental tasks) ที่ครอบครัวต้องรับผิดชอบ ถ้าทำไม่ได้หรือทำไม่สำเร็จ สังคมไม่ยอมรับ ส่งผลให้ไม่ประสบความสำเร็จในพัฒนาการในระยะต่อไป ในทางตรงข้ามถ้าสามารถปฏิบัติพัฒนาการ ครอบครัวได้สำเร็จ ก็จะทำให้ครอบครัวมีความสุข (Duvall, 1977) ครอบครัวระยะเริ่มเลี้ยงดูบุตร นับว่าเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เนื่องจากเป็นระยะที่ครอบครัวมีสมาชิกใหม่ ระบบความสัมพันธ์ในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป สามียะเพิ่มบทบาทการเป็นบิดา ในขณะที่เด็กรายก็เพิ่มบทบาทการเป็นมารดา ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัวที่เคยมีเพียงสองคน (dyad) เปลี่ยนมาเป็นสามคน (triad) คือบิดา มารดา และบุตร (สุชาดา สุวรรณคำ, 2542; อุมาพร ตรังคสมบัติ, 2544) และการเปลี่ยนแปลงนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นระยะวิกฤติของครอบครัว บิดามารดาส่วนมากจะประสบปัญหาในชีวิตครอบครัว (LeMaster, 1957 อ้างถึงในรุจา ภูไพบูลย์, 2541) การเปลี่ยนแปลง

บทบาทการเป็นบิดามารดา อาจก่อให้เกิดความตึงเครียด (อุมาพร ตรังคสมบัติ, 2544) ความตึงเครียดที่มีมากและเป็นเวลานานทำให้เกิดความเจ็บป่วยทางจิตเวช (สุวนีย์ เกี่ยวกิ่งแก้ว, 2545) มีการศึกษาพบว่า การเจ็บป่วยทางจิตเวชมีสาเหตุจากปัญหาในชีวิตสมรส จากการที่คู่สมรสไม่รับผิดชอบ ไม่ช่วยงานบ้าน ไม่ช่วยอบรมเลี้ยงดูเด็ก และครอบครัวมีปัญหาความสัมพันธ์กับญาติของคู่สมรส (สุชาติ พหลภาคย์, 2534) ดังนั้นภายในครอบครัวเองต้องมีการจัดแบ่งหน้าที่รับผิดชอบที่เหมาะสม หากสามีคิดว่าเป็นหน้าที่ของภรรยาเท่านั้นที่จะต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูบุตรที่เกิดมา มารดาอาจรู้สึกถูกทอดทิ้งให้รับภาระอยู่คนเดียว ดังนั้นนอกจากบิดาจะต้องรับผิดชอบในการหาเลี้ยงครอบครัวแล้ว ยังมีหน้าที่ช่วยเหลือมารดาเกี่ยวกับงานบ้านและบุตรที่เกิดมาด้วย (วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์, 2545) ครอบครัวระยะเริ่มเลี้ยงดูบุตร บิดามารดาต้องปรับบทบาทเรียนรู้ภาระกิจของตนในการเลี้ยงดูบุตรในวัยขวบปีแรก นอกจากนี้ยังจะต้องยอมรับและเข้าใจบทบาทการเป็นบิดามารดาซึ่งจะต้องทำหน้าที่เลี้ยงดูบุตร ส่งเสริมพัฒนาการบุตร มีการจัดการด้านเศรษฐกิจ จัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ สร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว เครือญาติ ชุมชน ตลอดจนการวางแผนครอบครัว โดยเฉพาะการเลี้ยงดูบุตรในช่วงระยะขวบปีแรก ซึ่งเป็นช่วงที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาบุคลิกภาพ บุตรจำเป็นต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ใกล้ชิดจากบิดามารดาด้วยความเข้าใจ และให้การตอบสนองตามวัยอย่างเหมาะสม ถ้าบุตรในวัยขวบปีแรกถูกบิดามารดาทอดทิ้ง หรือบิดามารดาไม่สามารถตอบสนองบุตรได้ดีจะมีผลทำให้เกิดพยาธิสภาพทางจิตใจต่อเด็ก เช่น ไม่เจริญเติบโต โรคซึมเศร้า เข้ากับผู้อื่น ได้ยาก (วินัดดา ปิยะศิลป์และพนม เกตุมาน, 2545) ในวัยนี้บุตรจะมีพัฒนาการอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมรอบตัว ปัญหาพัฒนาการและพฤติกรรมรวมทั้งปัญหาการเลี้ยงดูจึงเกิดขึ้นบ่อย และเป็นสิ่งที่บิดามารดานำมาปรึกษาแพทย์อยู่เสมอ (จันทจิรา พฤษยานานนท์ และคณะ, 2546) นอกจากนี้ครอบครัวที่มีบุตรคนแรกนั้นยังไม่มีประสบการณ์ในการอบรมเลี้ยงดูบุตร จึงต้องการกำลังใจและการช่วยเหลือสนับสนุนจากบุคคลใกล้ชิดเป็นอย่างมาก บิดามารดาที่รับรู้ว่าคุณมีความสามารถน้อยในการเลี้ยงดูทารก หากมีความมั่นใจและได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนจากครอบครัวจะสามารถเปลี่ยนบทบาทสู่การเป็นบิดามารดาได้ดี (Gazon, 1991)

จากสภาพปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยต้องการทราบสภาพการปฏิบัติพัฒนาการของครอบครัวในระยะเริ่มเลี้ยงดูบุตร และปัจจัยที่อาจส่งผลถึงการปฏิบัติพัฒนาการของครอบครัวในระยะนี้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษานำร่องในครอบครัวระยะเริ่มเลี้ยงดูบุตรช่วงวัยขวบปีแรก จำนวน 10 ครอบครัวในเขตจังหวัดลพบุรี พบว่ามีถึง 9 ครอบครัวที่มารดาออกทำงานนอกบ้าน กลับมาเหนื่อย เมื่อต้องเลี้ยงดูบุตรทำให้เกิดความเครียดและจากการที่มารดาเพิ่งมีบุตรคนแรกทำให้ไม่มั่นใจในการดูแลบุตรกลัวเลี้ยงดูไม่ดีพอ เลี้ยงไม่ถูก บุตรร้องไห้ก็ไม่ทราบสาเหตุ ไม่กล้าอุ้มบุตรกลัวอุ้มหลุดมือ

ภรรยาต้องรับหน้าที่ในการเป็นมารดาโดยไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือจากสามีบอกว่าทำหน้าที่ของผู้หญิง ทำให้ภรรยาต้องรับภาระคนเดียวเกิดความเครียด แต่ในครอบครัวขยายที่มีบิดา มารดา ญาติ พี่น้องคอยช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ทำให้ครอบครัวระยะเริ่มเลี้ยงดูบุตรลดความเครียดลงได้ นอกจากนี้ยังพบว่าทั้ง 10 ครอบครัวสามีมักรู้สึกว่าเขาไม่ได้รับการเอาใจใส่จากภรรยา ต้องการให้ภรรยาดูแลตนเองเหมือนเดิม มีความน้อยใจภรรยาเพราะภรรยาจะดูแลบุตรโดยไม่สนใจสามี และพบว่า 7 ครอบครัวสามีภรรยาไม่เคยพูดคุยเกี่ยวกับการเว้นช่วงการมีบุตร หรือการวางแผนครอบครัว เนื่องจากคิดว่าเพิ่งคลอดคงจะยังไม่ตั้งครรรภ์อีก และมี 1 ครอบครัวที่มีรายได้น้อยต้องทำงานหนักมาก เงินไม่พอใช้ ไม่มีเวลาให้บุตร ทะเลาะเบาะแว้งกันบ่อย และไม่มีผู้คอยช่วยเหลือ เนื่องจากย้ายถิ่นมาทำงานได้ไม่นาน ภรรยาบอกว่าอาจต้องพาบุตรกลับไปให้บิดามารดาเลี้ยงที่บ้านเกิด สำหรับอีก 6 ครอบครัวซึ่งมีแม่มีรายได้น้อย ต้องทำงานหนักเช่นกัน แต่มีญาติพี่น้องคอยช่วยเหลือในเรื่องสิ่งของ เครื่องใช้ เงินทอง ทำให้ครอบครัวบรรเทาความเครียดลงได้ และพบว่า 1 ครอบครัวมีสมาชิกในครอบครัว 6 คน มีผู้ทำงานมีรายได้เพียง 2 คน ทำให้ครอบครัวต้องมีภาระเลี้ยงดูผู้ที่ไม่มียาได้ในครอบครัว ทำให้ครอบครัวระยะเริ่มเลี้ยงดูบุตรต้องทำงานหนักขึ้น มีเวลาเลี้ยงดูบุตรน้อยลง

จากการศึกษานำร่องทำให้เห็นถึงการปฏิบัติพัฒนากิจของครอบครัวในระยะเริ่มเลี้ยงดูบุตร และปัจจัยที่อาจส่งผลถึงการปฏิบัติพัฒนากิจของครอบครัว เมื่อผสมผสานแนวคิดจากการทบทวนวรรณกรรม นำไปสู่การตั้งเป้าหมายการศึกษาว่า การสนับสนุนทางสังคม ปัจจัยครอบครัว ได้แก่ รายได้ครอบครัว จำนวนสมาชิกในครอบครัว ลักษณะของครอบครัว น่าจะมีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติพัฒนากิจของครอบครัว เพราะการที่ครอบครัวได้รับการสนับสนุนจากบิดา มารดา ญาติ พี่น้อง เพื่อนสนิทและเจ้าหน้าที่ จะมีส่วนส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกรับประกันในการปฏิบัติพัฒนากิจของครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนทางด้านจิตใจและอารมณ์ การให้คำแนะนำ และการได้รับความช่วยเหลือทางวัตถุ ด้านเงินทองจากบุคคลในครอบครัว ญาติพี่น้องและเพื่อนๆ ในขณะที่ครอบครัวเผชิญปัญหาต่างๆ การสนับสนุนทางสังคมจะสามารถคลี่คลายปัญหานั้นๆ ได้ ดังที่ Thoits (1982) กล่าวว่า การสนับสนุนด้านอารมณ์และสังคม สิ่งของหรือข้อมูล จะช่วยให้สามารถเผชิญต่อความเจ็บปวดหรือความเครียดได้ ซึ่งจะช่วยให้ครอบครัวสามารถปฏิบัติพัฒนากิจตามระยะพัฒนาการได้ นอกจากการสนับสนุนทางสังคมที่ครอบครัวจะได้รับแล้วนั้น ปัจจัยครอบครัวน่าจะเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติพัฒนากิจของครอบครัวในระยะเริ่มเลี้ยงดูบุตร โดยเฉพาะปัจจัยด้านรายได้ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ลักษณะของครอบครัว ดังจะเห็นได้จากครอบครัวที่มีรายได้แน่นอนเพียงพอ สามารถนำรายได้มาใช้จ่ายเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานในการดูแลบุตร ลักษณะของครอบครัวที่เป็นครอบครัวขยายซึ่งมีบุคคลที่คอยช่วยเหลือ

ให้คำแนะนำในขณะที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่ต้องการให้ดูแลมาก บ่งบอกถึงภาระที่เพิ่มขึ้น เป็นต้น

ผู้วิจัยในฐานะพยาบาลครอบครัวซึ่งมีบทบาทในการดูแลช่วยเหลือบุคคลในครอบครัว ต้องทำความเข้าใจและให้ความสำคัญกับครอบครัว ซึ่งเป็นบริบทสำคัญในการพัฒนาคน จากการศึกษาทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพัฒนกิจครอบครัวพบว่ายังมีอยู่อย่างจำกัด ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาพัฒนกิจบุคคลมากกว่าพัฒนกิจครอบครัว ส่วนการศึกษาพัฒนกิจของครอบครัวระยะเริ่มเลียงดูบุตรนั้น มีเพียงการศึกษาของรุจา ภูไพบูลย์และคณะ (2540) เรื่องพัฒนกิจและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติพัฒนกิจของครอบครัวในการดูแลบุตรตั้งแต่วัยทารกจนถึงวัยรุ่น ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งศึกษาพัฒนกิจของครอบครัวเฉพาะเพียงด้านการเลี้ยงดูบุตร ยังไม่รวมถึงพัฒนกิจของครอบครัวด้านอื่นๆ เช่นการปรับบทบาทการเป็นบิดามารดา ซึ่งเป็นด้านที่ควรได้รับความสนใจเช่นกัน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาถึงพัฒนกิจของครอบครัวระยะเริ่มเลียงดูบุตร และหาปัจจัยทำนายการปฏิบัติพัฒนกิจของครอบครัวในระยะเริ่มเลียงดูบุตร เพื่อให้ทราบถึงข้อมูล ข้อเท็จจริงของการปฏิบัติพัฒนกิจของครอบครัวในระยะเริ่มเลียงดูบุตร ซึ่งนำไปสู่การวางแผนส่งเสริมการปฏิบัติพัฒนกิจของครอบครัวในระยะเริ่มเลียงดูบุตรให้ประสบความสำเร็จตามความคาดหวัง เมื่อครอบครัวสามารถปฏิบัติพัฒนกิจให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี จะช่วยให้ชีวิตครอบครัวมีความสุข อันจะทำให้ลดการเกิดปัญหาครอบครัว เกิดการพัฒนาคนที่ให้ผลยั่งยืน เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพของประเทศต่อไป

2. คำถามการวิจัย

- 2.1 ปัจจัยครอบครัวได้แก่รายได้ครอบครัว ลักษณะครอบครัว จำนวนสมาชิกในครอบครัว มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติพัฒนกิจของครอบครัวระยะเริ่มเลียงดูบุตร หรือไม่ อย่างไร
- 2.2 การสนับสนุนทางสังคม มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติพัฒนกิจของครอบครัวระยะเริ่มเลียงดูบุตร หรือไม่ อย่างไร
- 2.3 ปัจจัยครอบครัว และการสนับสนุนทางสังคม สามารถร่วมทำนายการปฏิบัติพัฒนกิจของครอบครัวระยะเริ่มเลียงดูบุตรหรือไม่

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 3.1 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยครอบครัว กับการปฏิบัติพัฒนกิจของครอบครัวระยะเริ่มเลียงดูบุตร

3.2 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคมกับการปฏิบัติพัฒนาการของครอบครัวระยะเริ่มเลี้ยงดูบุตร

3.3 เพื่อศึกษาปัจจัยครอบครัวและการสนับสนุนทางสังคมที่สามารถร่วมทำนายการปฏิบัติพัฒนาการของครอบครัวระยะเริ่มเลี้ยงดูบุตร

4. สมมติฐานการวิจัย

4.1 ปัจจัยครอบครัว ได้แก่

4.1.1 รายได้ครอบครัว มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติพัฒนาการของครอบครัวระยะเริ่มเลี้ยงดูบุตร

4.1.2 ลักษณะครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติพัฒนาการของครอบครัวระยะเริ่มมีบุตร

4.1.3 จำนวนสมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางลบกับการปฏิบัติพัฒนาการของครอบครัวระยะเริ่มมีบุตร

4.2 การสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติพัฒนาการของครอบครัวระยะเริ่มเลี้ยงดูบุตร

4.3 ปัจจัยครอบครัวและการสนับสนุนทางสังคม สามารถร่วมทำนายการปฏิบัติพัฒนาการของครอบครัวระยะเริ่มเลี้ยงดูบุตร

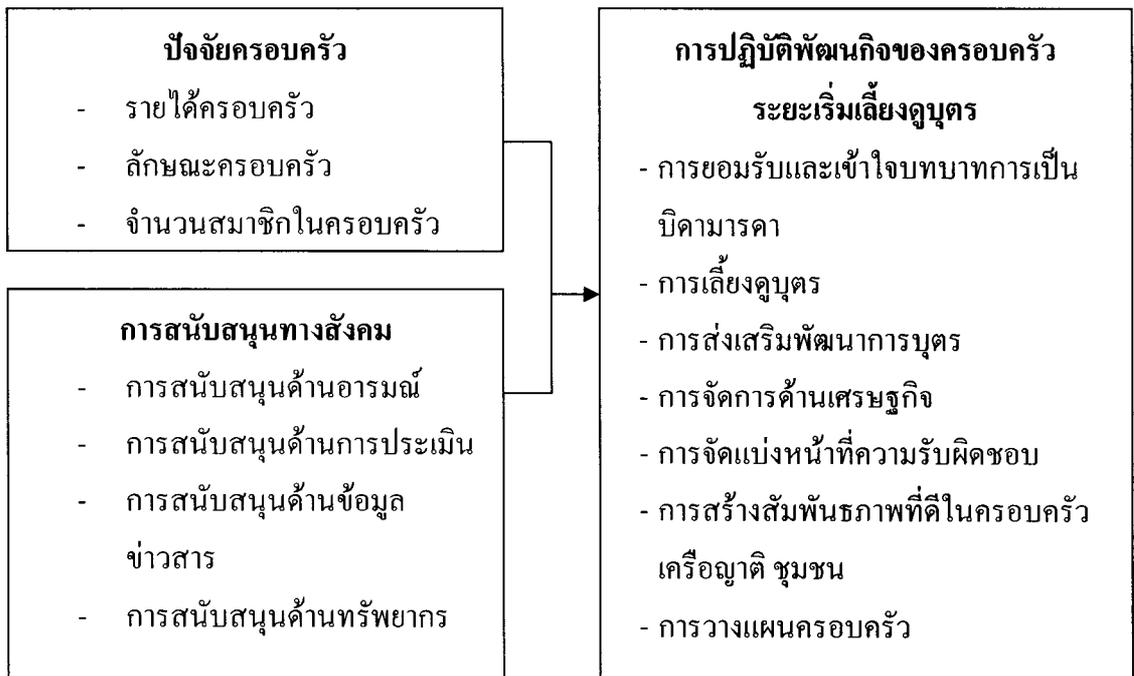
5. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาปัจจัยทำนายการปฏิบัติพัฒนาการของครอบครัวระยะเริ่มเลี้ยงดูบุตร โดยศึกษาครอบครัวที่มีบุตรคนแรกในวัยขวบปีแรก อายุตั้งแต่ 2 เดือน – อายุ 12 เดือน ที่มารับบริการในคลินิกสุขภาพเด็กดี โรงพยาบาลลพบุรี อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำนวน 194 ครอบครัว ระหว่างเดือนกันยายน 2547 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ 2548

6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในแต่ละระยะพัฒนาการครอบครัว ครอบครัวจะต้องปฏิบัติพัฒนาการตามความคาดหวังของสังคม (Duvall, 1977) ครอบครัวระยะเริ่มเลี้ยงดูบุตรเป็นระยะพัฒนาการของครอบครัวที่สำคัญระยะหนึ่งซึ่งนับตั้งแต่แรกเกิด – อายุ 30 เดือน แต่ในการศึกษาครั้งนี้ศึกษาช่วงวัยขวบปีแรก เนื่องจากเป็นวัยที่สำคัญมากในการเป็นรากฐานของการเจริญเติบโตของร่างกาย (Tasman, Kay and Leberman, 1997) บิดามารดาจะต้องปรับตัวเข้าสู่บทบาทใหม่ซึ่งจะต้องทำหน้าที่เลี้ยงดูบุตรในวัยที่

ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ครอบครัวจึงควรให้บุตรได้รับการดูแลที่เหมาะสมและตอบสนองความต้องการของบุตรวัยขวบปีแรก ในการศึกษาพัฒนาการของครอบครัวครั้งนี้ผู้วิจัยพัฒนาแนวคิดพัฒนาการของครอบครัวระยะเริ่มเลี้ยงดูบุตรของ Duvall (1977) และจากการศึกษานำร่อง เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในเรื่องการปฏิบัติพัฒนาการของครอบครัวระยะเริ่มเลี้ยงดูบุตรมาเป็นแนวทางในการศึกษา 7 ด้าน ซึ่งประกอบด้วยการยอมรับและเข้าใจบทบาทการเป็นบิดามารดา การเลี้ยงดูบุตร การส่งเสริมพัฒนาการบุตร การจัดการด้านเศรษฐกิจ การจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ การสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว เครือญาติ ชุมชน และการวางแผนครอบครัว การปฏิบัติพัฒนาการของครอบครัวระยะเริ่มเลี้ยงดูบุตรนี้จะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดน่าจะขึ้นอยู่กับ การสนับสนุนทางสังคม ซึ่งเป็นแหล่งประโยชน์ที่ดีที่ช่วยให้เกิดการปรับตัว โดยเฉพาะปรับตัวเข้าสู่บทบาทใหม่ โดยจะต้องได้รับการสนับสนุนทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ และสังคม ซึ่งเป็นการตอบสนองความต้องการพื้นฐาน ในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้การสนับสนุนทางสังคมของ House (1981) อันประกอบไปด้วยการสนับสนุนทางสังคม 4 ด้าน ได้แก่ การสนับสนุนด้านอารมณ์, การสนับสนุนด้านการประเมิน, การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร, การสนับสนุนด้านทรัพยากร และปัจจัยครอบครัว ได้แก่ รายได้ครอบครัว ลักษณะครอบครัว และจำนวนสมาชิกในครอบครัว ดังภาพข้างล่างนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

7. ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น ได้แก่ ปัจจัยครอบครัว คือรายได้ครอบครัว ลักษณะครอบครัว จำนวนสมาชิกในครอบครัว และปัจจัยการสนับสนุนทางสังคม ได้แก่ การสนับสนุนด้านอารมณ์ การสนับสนุนด้านการประเมิน การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร การสนับสนุนด้านทรัพยากร

ตัวแปรตาม ได้แก่ การปฏิบัติพัฒนกิจของครอบครัวระยะเริ่มเลี้ยงดูบุตร

8. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

8.1 ครอบครัวในระยะเริ่มเลี้ยงดูบุตร หมายถึง ครอบครัวที่มีบุตรคนแรกในวัยขวบปีแรก อายุตั้งแต่ 2 เดือนถึงอายุ 12 เดือน ที่มารับบริการในคลินิกสุขภาพเด็กดี โรงพยาบาลลพบุรี

8.2 การปฏิบัติพัฒนกิจของครอบครัวระยะเริ่มเลี้ยงดูบุตร หมายถึง การปฏิบัติกิจกรรมของครอบครัวเพื่อตอบสนองความต้องการตามระยะพัฒนาการของครอบครัวที่มีบุตรคนแรกในวัยขวบปีแรก สามารถวัดได้จากแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิด Duvall (1977) 9 ด้าน แต่ผู้วิจัยเห็นว่าบางประเด็นมีความคล้ายคลึงกัน ประกอบกับการศึกษานำร่อง เพื่อสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยจึงสรุปกิจกรรมได้ 7 ด้านดังต่อไปนี้

8.2.1 การยอมรับและเข้าใจบทบาทการเป็นบิดามารดา หมายถึง การปฏิบัติกิจกรรมของบิดามารดาที่แสดงถึงการยอมรับและพึงพอใจในบทบาทการเป็นบิดามารดาโดยทำหน้าที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง ไม่เบี่ยงหน้าที่ต้องดูแลบุตร มีความภูมิใจที่ได้ทำหน้าที่ของบิดามารดา การยอมรับบุตรแม้ว่าบุตรไม่เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ รู้สึกยินดีที่มีบุตร

8.2.2 การเลี้ยงดูบุตร หมายถึง การปฏิบัติกิจกรรมของบิดามารดาในการดูแลบุตร โดยอาศัยความรู้และทักษะที่ถูกต้อง ได้แก่ การอาบน้ำ การให้อาหาร การดูแลเรื่องการนอนหลับ การดูแลเรื่องขับถ่าย การเฝ้าระวังและการดูแลเมื่อบุตรมีอาการผิดปกติ รวมทั้งการจัดเตรียมสถานที่สิ่งแวดล้อม การป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับบุตร

8.2.3 การส่งเสริมพัฒนาการบุตร หมายถึงการปฏิบัติกิจกรรมของบิดามารดาในการส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ ของบุตรวัยขวบปีแรก ได้แก่การเรียนรู้วิธีการส่งเสริมพัฒนาการบุตร การจัดเตรียมอุปกรณ์ในการส่งเสริมพัฒนาการบุตร และการส่งเสริมพัฒนาการบุตรอย่างต่อเนื่อง

8.2.4 การจัดการด้านเศรษฐกิจ หมายถึงการปฏิบัติกิจกรรมของบิดามารดาในการจัดการการเงิน ค่าใช้จ่ายในครอบครัวให้เหมาะสมเพียงพอกับรายรับ จัดสรรค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตร จัดเตรียมเงินในการซื้อเสื้อผ้า ของเล่นที่เหมาะสมกับพัฒนาการบุตร ใช้จ่ายอย่างประหยัด มีเงินสำรองใช้จ่ายเมื่อจำเป็น

8.2.5 การจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ หมายถึงการจัดแบ่งหน้าที่กันของบิดามารดาเพื่อให้สามารถเลี้ยงดูบุตรและปฏิบัติกิจวัตรในครอบครัวได้อย่างเหมาะสม แต่ละคนมีบทบาทและหน้าที่ชัดเจน ทั้งสนับสนุนอีกฝ่ายหนึ่งในการรับผิดชอบต่อบทบาทและหน้าที่นั้นๆ

8.2.6 การสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว เครือญาติ ชุมชน หมายถึงการปฏิบัติกิจกรรมของบิดามารดาในการส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบิดามารดา บุตร เครือญาติ ชุมชน ได้แก่ การปฏิบัติของบิดามารดาต่อบุตรที่แสดงถึงความรัก ความเอาใจใส่ เรียนรู้พฤติกรรม การแสดงออกของบุตร การเลี้ยงดู อุ้มชู และพูดคุยหยอกล้อกับบุตร ใกล้ชิดบุตร, การสร้างสัมพันธภาพระหว่างสามีภรรยาที่มีความรักใคร่สนิทสนมมีความเป็นตัวของตัวเองอย่างพอเหมาะ การรับฟังความคิดเห็น มีการปรึกษาหารือกัน, การปฏิบัติของครอบครัวต่อเครือญาติและชุมชน การติดต่อ สื่อสารกับสมาชิกอื่นในสังคม การทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนและสังคม

8.2.7 การวางแผนครอบครัว หมายถึงการปฏิบัติกิจกรรมของบิดามารดาในการเว้นช่วงการมีบุตร ได้แก่การมีความรู้เกี่ยวกับการคุมกำเนิด การใช้การคุมกำเนิด

8.3 ปัจจัยครอบครัว หมายถึง ข้อมูลพื้นฐานของครอบครัว ได้แก่

8.3.1 รายได้ครอบครัว หมายถึง เงินรายรับทั้งหมดของครอบครัวต่อเดือน

8.3.2 ลักษณะครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ในครอบครัวเดียวกัน แบ่งออกเป็น

- ครอบครัวเดี่ยว หมายถึง ครอบครัวที่ประกอบด้วย บิดา มารดา บุตรเท่านั้น
- ครอบครัวขยาย หมายถึง ครอบครัวที่ประกอบด้วย บิดา มารดา บุตรและญาติพี่น้องของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรวมอยู่ด้วย

ญาติพี่น้องของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรวมอยู่ด้วย

8.3.3 จำนวนสมาชิกในครอบครัว หมายถึง จำนวนคนในครอบครัวทั้งหมดที่อาศัยอยู่ด้วยกัน

8.4 การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การที่ครอบครัวได้รับความช่วยเหลือหรือสนับสนุนให้ปฏิบัติกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการตามพัฒนาการของบุตรวัยขวบปีแรกจากบิดา มารดา ญาติพี่น้อง เพื่อนสนิทและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขตามการรับรู้ของครอบครัว ฯลฯ วัดโดยแบบสัมภาษณ์การสนับสนุนทางสังคมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ตามแนวคิดของ House (1981) ประกอบไปด้วย การสนับสนุนทางสังคม 4 ด้าน ได้แก่

8.4.1 การสนับสนุนด้านอารมณ์ หมายถึง การที่ครอบครัวได้รับความรัก ความเอาใจใส่ดูแล ความห่วงใย เห็นอกเห็นใจ ยกย่อง ชมเชยและให้กำลังใจในการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการตามพัฒนาการของบุตรวัยขวบปีแรก

8.4.2 การสนับสนุนด้านการประเมิน หมายถึง การที่ครอบครัวได้รับการยอมรับ มีบุคคลอื่นเห็นคุณค่า เห็นความสามารถ ตลอดจนการได้รับข้อมูลย้อนกลับ โดยเปรียบเทียบกับ ครอบครัวอื่นที่อยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งทำให้ครอบครัวมีความมั่นใจในการปฏิบัติพัฒนาภิของครอบครัวระยะเริ่มเลียงดูบุตร

8.4.3 การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร หมายถึง การที่ครอบครัวได้รับคำแนะนำต่างๆ ได้รับข้อเสนอ ทิศทาง และการได้รับข้อมูลข่าวสาร ซึ่งสามารถนำไปปฏิบัติ และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต การแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ได้อย่างเหมาะสม

8.4.4 การสนับสนุนด้านทรัพยากร หมายถึง การที่ครอบครัวได้รับความช่วยเหลือในเรื่อง เงิน แรงงาน สิ่งของ วัสดุเพื่อใช้ในการปฏิบัติ พัฒนภิของครอบครัวระยะเริ่มเลียงดูบุตร

9. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

9.1 เป็นแนวทางให้บุคลากรทางสาธารณสุขได้ให้การส่งเสริมและการสนับสนุนแก่ครอบครัวในระยะเริ่มเลียงดูบุตรให้สามารถปฏิบัติพัฒนาภิของครอบครัวได้สำเร็จ

9.2 เป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาการพยาบาลให้นักศึกษาเห็นถึงปัจจัยสำคัญในการวางแผนดูแลครอบครัวระยะเริ่มเลียงดูบุตร

9.3 เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าวิจัยในเรื่องการปฏิบัติพัฒนาภิของครอบครัวระยะเริ่มเลียงดูบุตรในประเด็นอื่นๆต่อไป

9.4 เป็นแนวทางด้านการวางแผนและนโยบายในการรณรงค์และจัดตั้งโครงการต่างๆ สำหรับครอบครัวระยะเริ่มเลียงดูบุตร